



Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра педагогіки дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту



АТРОЩЕНКО Т.О.

ПОЛКУЛЬТУРНА ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Методичні рекомендації до вивчення курсу

для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) денної
та заочної форм навчання

Мукачево
МДУ 2021

УДК 378.147-057.4:316.64:316.72(072)

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 5 від 18.11.2021 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки дошкільної,
початкової освіти та освітнього менеджменту
протокол № 5 від 29.10.2021 р.*

Рецензент

Іванова В.В., д. пед. н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Мукачівського державного університету.

А92 Атрощенко Т.О. Полікультурна освіта майбутнього фахівця: методичні рекомендації до вивчення курсу для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (денної та заочної форми навчання). Мукачево: МДУ, 2021. 43 с. (1,26 авт. арк).

У методичних рекомендаціях представлені матеріали до вивчення курсу «Полікультурна освіта майбутнього фахівця» (зміст питань за модулями дисципліни, методичні рекомендації до організації і проведення практичних занять, завдання для самостійної роботи) для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) (денної та заочної форми навчання).

Розроблено для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, наукових працівників та всіх, хто провадить науково-дослідницьку діяльність.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ ДИСЦИПЛІНИ	8
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ І	
ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	18
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ	22
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	26
ДОДАТКИ	29

ВСТУП

Методичні рекомендації розроблено для забезпечення освітнього процесу з дисципліни «Полікультурна освіта майбутнього фахівця» для здобувачів третього освітньо-наукового рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) Мукачівського державного університету.

Мета навчальної дисципліни - оволодіння здобувачами основами полікультурної освіти, змістом та структурою полікультурної компетентності, сучасними технологіями її формування у майбутніх фахівців; науково-методичними засадами формування полікультурності майбутнього фахівця.

Основні завдання вивчення дисципліни: сприяти засвоєнню здобувачами на міждисциплінарній основі найважливіших понять і категорій полікультурної освіти та полікультурного виховання; сформувати полікультурну компетентність майбутнього фахівця та готовність до професійної діяльності в умовах полікультурного регіону; сприяти оволодінню основними педагогічними технологіями формування полікультурності особистості; виробити уміння реалізації знань, умінь і навичок полікультурного спрямування в освітньому процесі закладів освіти.

Зміст курсу поділений на два змістові модулі.

Змістовий модуль 1. «Теоретичні основи полікультурної освіти» містить теми: Полікультурна освіта і полікультурна компетентність. Права людини в освітньому процесі. Полікультурне освітнє середовище: теоретико-методологічні аспекти. Сучасні методи прогнозування і вирішення міжетнічних конфліктів. Міжетнічна толерантність як невід'ємна складова полікультурної компетентності майбутнього фахівця. Білінгвальна освіта майбутнього фахівця. Регіональні аспекти полікультурної освіти Закарпаття..

Змістовий модуль 2. «Методичні засади полікультурної освіти майбутнього фахівця» містить такі теми: Потенціал

методологічних підходів формування полікультурності майбутнього фахівця. Формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця. Практична діяльність з формування полікультурно освіченої особистості майбутнього фахівця. Технології психолого-педагогічного супроводу полікультурного освітнього середовища закладу освіти. Тренінг як метод формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Полікультурна освіта майбутнього фахівця» здобувач повинен:

знати: теоретичні основи полікультурної освіти; культурну парадигму освіти в професійній підготовці майбутнього фахівця; правовий аспект полікультурної освіти, що базується на законодавчих актах та документах; форми, методи та засоби формування полікультурно освіченої особистості майбутнього фахівця; сучасні педагогічні технології формування полікультурності майбутнього фахівця.

уміти: аналізувати ідеї полікультурності в державних документах України; визначати пріоритетні напрямки полікультурної освіти у вітчизняній системі освіти; створювати полікультурне освітнє середовище у закладі освіти; оцінювати й вирішувати реальні педагогічні ситуації в умовах полікультурної взаємодії; запобігати міжетнічним конфліктам; моделювати фрагменти освітньої діяльності полікультурного спрямування; реалізовувати ідеї полікультурної освіти в науково-дослідницькій діяльності.

Набуті компетентності, що їх забезпечує вивчення дисципліни:

Загальні:

Здатність до продукування нових концептуальних та методологічних ідей, підходів, принципів у галузі освіти та суміжних галузях науково-дослідної та/або професійної педагогічної діяльності (креативність).

Здатність планувати і вирішувати завдання власного особистісного та професійного розвитку, проектувати і

реалізувати індивідуальну наукову траєкторію, застосовувати принципи наукової самоорганізації, власного дослідницького стилю (самоменеджмент).

Здатність працювати в команді, знаходити компромісні рішення та брати на себе відповідальність за їх втілення; здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво.

Здатність цінувати і поважати різноманітність та мультикультурність.

Спеціальні (фахові):

Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз проблем психолого-педагогічних наук та передбачати перспективи, шляхи подальшого розвитку освітньої галузі; здатність до здійснення професійної рефлексії та самоаналізу.

Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність в межах спеціальності «Професійна освіта», забезпечувати професійну взаємодію із здобувачами, створювати сприятливе освітнє середовище.

Здатність до врахування специфіки полікультурного регіону в освітній діяльності.

Здатність до обґрунтування теоретико-концептуальних основ професійної освіти; здатність застосовувати методологічний інструментарій компетентнісного підходу до організації освітнього середовища закладу вищої освіти.

Результати навчання:

Характеризує сутність, своєрідність освітнього процесу у вищій школі; виокремлює й аналізує тенденції, особливості розвитку системи вищої освіти.

Організовує освітній процес у вищій школі на засадах компетентнісного підходу; застосовує в освітній діяльності сучасні інноваційні технології, які, мотивують до досягнення результатів навчання здобувачами вищої освіти, підвищенню якості освітньої діяльності в цілому та сприяють формуванню професійної майстерності викладача ЗВО.

Володіє теоретико-методологічними основами полікультурної освіти, що уможлиблює формування полікультурної компетентності; здійснює професійну діяльність в умовах полікультурного регіону.

Володіє теоретико-концептуальними основами професійної освіти; творчо застосовує здобутки педагогічної галузі у професійній діяльності.

На вивчення дисципліни відводиться 120 годин (4 кредити ЄКТС).

ЗМІСТ ПИТАНЬ ЗА ТЕМАМИ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 1

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА І ПОЛІКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

ПЛАН

1. Культурно-історичні передумови полікультурної освіти.
2. Феномен полікультурної освіти. Моделі полікультурної освіти.
3. Полікультурне освітнє середовище як феномен полікультурної освіти.
4. Характеристика поняття «полікультурна компетентність».
5. Етнічна позиція особистості та її роль у формуванні полікультурної компетентності.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Дайте визначення понять «полікультурна освіта», «вестернізація», «діалог культур», «компетентність», «полікультурна компетентність», «полікультурний освітній простір», «шовінізм», «полікультуралізм», «етнос», «нація», «національна меншина».
- 2) Охарактеризуйте основні напрямки розвитку полікультурної освіти в Україні.
- 3) Розкрийте специфіку полікультурної освіти та виховання у 2-3-х країнах світу (за вибором).
- 4) Назвіть шляхи розвитку мультикультуралізму в цих країнах.
- 5) Дайте оцінку стану впровадження ідей полікультурності на пострадянському просторі.
- 6) Відмітьте закономірності та відмінності освітніх полікультурних процесів в тих чи інших країнах.

- 7) Визначте особливості сучасної етнічної картини світу, яка зумовлює необхідність розвитку полікультурної освіти.

ТЕМА 2

ПРАВА ЛЮДИНИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

ПЛАН

1. Права людини, правова держава і громадянське суспільство.
2. Права дитини. Конвенція ООН про права дитини.
3. Школа і права дитини. Відповідальність освітніх установ і приватних осіб щодо захисту прав учнів.
4. Знання і повага прав дитини як невід'ємна частина кваліфікації педагога.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Обґрунтуйте ключові поняття лекції.
- 2) Законодавчо-правове регулювання національно-етнічних відносин в Україні.
- 3) Інституційний механізм захисту прав національних меншин в Україні.
- 4) Норми і правила поведінки в полікультурному суспільстві.
- 5) Нормативно-правова база полікультурної освіти в Україні.
- 6) Забезпечення та захист прав людини в освітньому просторі.
- 7) Проаналізуйте кілька вітчизняних досліджень з питань теми.

ТЕМА 3

ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

ПЛАН

1. Полікультурне освітнє середовище як феномен полікультурної освіти.
2. Особливості створення полікультурного освітнього середовища у закладі освіти.

3. Крос-культурний менеджмент в освітньому середовищі як технологія формування культури миру.
4. Технології психолого-педагогічної супроводу полікультурного освітнього середовища.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Визначення і обґрунтування ключових понять теми.
- 2) Сучасне полікультурне освітнє середовище: зміст, значення, складові, принципи побудови і функціонування.
- 3) Назвати авторів-сучасників, дослідження яких стосуються проблем теми.
- 4) Характеристика компонентів полікультурного освітнього простору.
- 5) Чи впливає полікультурне освітнє середовище закладу вищої освіти на професійну підготовку майбутніх фахівців? Поясніть свою думку.
- 6) Представити характеристики і виявити регіональні особливості освітніх середовищ Закарпаття.

ТЕМА 4

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ І ВИРІШЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ

ПЛАН

1. Теорія міжетнічного конфлікту.
2. Феноменологія міжетнічного конфлікту.
3. Практична етноконфліктологія у професійній діяльності.
4. Міжетнічні конфлікти в колективі: причини та шляхи вирішення.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Культурний плюралізм. Норм та правила поведінки в полікультурному суспільстві.
- 2) Культурна ідентифікація та міжкультурні конфлікти.
- 3) Визначте основні причини та форми прояву міжетнічних конфліктів й шляхи їхнього вирішення.
- 4) Структура та фактори міжетнічного конфлікту.

- 5) Міжетнічна взаємодія – умова реалізації конфлікту. Обґрунтуйте дане положення.
- 6) Охарактеризувати техніки урегулювання міжетнічних конфліктів.
- 7) Методи вивчення конфліктів та конфліктної поведінки їх учасників.

ТЕМА 5

МІЖЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

ПЛАН

1. Науково-методологічні проєкції та змістова характеристика феномену «толерантність» в науковій літературі.
2. Полікультурна освіта як фактор формування толерантних відносин.
3. Понятійно-термінологічна сутність міжетнічної толерантності як наукової дефініції.
4. Сутність та структура міжетнічної толерантності майбутнього фахівця.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Ознаки толерантної та інтолерантної особистості.
- 2) Етимологія поняття «толерантність», «терпимість», «міжетнічна толерантність» та «інтолерантність».
- 3) Функції та види толерантності.
- 4) Діагностика толерантності.
- 5) Сутнісні характеристики процесу формування міжетнічної толерантності.
- 6) Структура міжетнічної толерантності.
- 7) Шляхи формування міжетнічної толерантності в сучасній освітній практиці.
- 8) Діагностика міжетнічної толерантності.

ТЕМА 6
БІЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
ПЛАН

1. Мовна картина світу. Мовна компетентність. Мовні ситуації.
2. Програми та проєкти Міжнародного співробітництва в області лінгвістичної освіти.
3. Регіонально-територіальні та функціонально-галузеві особливості функціонування мов.
4. Проблеми білінгвізму в сучасному суспільстві. Типи, концепції і моделі білінгвального навчання.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Визначте та обґрунтуйте ключові поняття теми.
- 2) Концепт білінгвізму у категоріальному полі теорії і методики професійної освіти.
- 3) Визначте переваги білінгвальної освіти.
- 4) Назвіть вітчизняних та зарубіжних науковців, предметом дослідження яких є білінгвальна освіта.
- 5) Представте досвід однієї із зарубіжних країн (за вибором) з питань білінгвальної освіти.

ТЕМА 7
РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ
ЗАКАРПАТТЯ
ПЛАН

1. Національна політика України щодо освіти національних меншин.
2. Національний склад України і Закарпатської області.
3. Особливості полікультурного середовища Закарпаття.
4. Освіта національних меншин Закарпаття в полікультурному контексті.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Аналіз нормативно-правової бази, що забезпечує освітні потреби національних меншин.

- 2) Термінологічний аналіз поняття категорій «національна», «етнічна» та «мовна» меншини у вітчизняній науці.
- 3) Обґрунтуйте перспективи використання регіональних аспектів полікультурної освіти в умовах інтеграції України в світовий освітній простір.
- 4) Представте відомості про національний склад Закарпаття, кількісні показники, що стосуються освіти національних меншин.
- 5) Назвіть авторів досліджень проблем освіти Закарпаття.
- 6) Проаналізуйте національний склад здобувачів МДУ.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

ТЕМА 8 ПОТЕНЦІАЛ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПЛАН

1. Сутність та зміст компетентнісного підходу у формуванні полікультурного майбутнього фахівця.
2. Характеристика діяльнісного підходу та механізми його впровадження.
3. Потенціал особистісно орієнтованого підходу під час полікультурної освіти майбутнього фахівця.
4. Можливості культурологічного й аксіологічного підходів для дослідження ціннісної структури полікультурної освіти.
5. Характеристика середовищного підходу та його цінність для формування полікультурного майбутнього фахівця.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Скласти глосарій до теми.

- 2) Представити 3-4 дослідження вітчизняних чи зарубіжних науковців, що стосуються проблем теми. Пояснити свій вибір.
- 3) Обґрунтуйте педагогічні умови формування полікультурності майбутнього фахівця.

ТЕМА 9
ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ
ПЛАН

1. Формування полікультурно компетентного фахівця у процесі фахової підготовки.
2. Форми, методи та засоби формування полікультурності майбутнього фахівця у закладах вищої та професійної (професійно-технічної) освіти.
3. Роль позааудиторної професійно спрямованої діяльності у формуванні полікультурного фахівця.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Охарактеризуйте можливості навчальних дисциплін (спеціальність за вибором) у формуванні полікультурної компетентності майбутнього фахівця. Які, на Вашу думку, доповнення потребує чи не потребує їхній зміст. Обґрунтуйте відповідь.
- 2) Назвіть форми, методи, засоби освітньої та виховної діяльності зі студентами, котрі, на Вашу думку, сприяють розширенню й поглибленню полікультурної грамотності та сприяють формуванню міжетнічної толерантності.
- 3) Які види позааудиторної професійно спрямованої роботи сприяють ефективному формуванню полікультурної компетентності майбутнього фахівця? Наведіть приклади.

ТЕМА 10
ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ФОРМУВАННЯ
ПОЛІКУЛЬТУРНО ОСВІЧЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
ПЛАН

1. Практичні (семінарські) заняття та їхнє значення в процесі полікультурної освіти майбутнього фахівця.
2. Особливості організації і проведення практики в умовах полікультурного регіону.
3. Реалізація ідей полікультурної освіти в науково – дослідницькій діяльності здобувачів вищої освіти.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Обґрунтуйте основні наукові дефініції теми.
- 2) Охарактеризуйте можливості практичних (семінарських) занять у процесі формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця.
- 3) Розкрийте значення та особливості змісту педагогічної практики у формуванні полікультурної компетентності майбутнього фахівця. Запропонуйте Ваші варіанти змісту практики у закладах освіти, враховуючи особливості полікультурного Закарпаття.
- 4) Форми та види науково-дослідницької роботи здобувачів.
- 5) Полікультурна спрямованість науково-дослідницької роботи здобувачів та її роль у підготовці до професійної діяльності в умовах полікультурного регіону.
- 6) Представте орієнтовну тематику курсових та дипломних робіт здобувачів з урахуванням вимог полікультурної освіти.

ТЕМА 11
ТЕХНОЛОГІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
СУПРОВОДУ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ
ПЛАН

1. Технологія підготовки до міжкультурної, міжконфесійної і міжетнічної взаємодії.

2. Технології оптимізації міжкультурної, міжконфесійної і міжетнічної взаємодії.
3. Технології соціокультурної адаптації дітей і підлітків з сімей мігрантів в полікультурному освітньому просторі.
4. Технології проєктної діяльності педагога і здобувачів у багатонаціональному освітньому просторі.

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Дати визначення ключових понять теми.
- 2) Науково-теоретичні підходи до міграції як соціокультурного та психолого-педагогічного феномену.
- 3) Розкрити значення міжкультурної, міжконфесійної і міжетнічної взаємодії.
- 4) Основні соціально-педагогічні умови успішної організації процесу соціокультурної адаптації особистості дітей та підлітків-мігрантів в полікультурному освітньому просторі.
- 5) Етнокультурні технології освіти та виховання: загальна характеристика.
- 6) Представте орієнтовну тематику пошуково-дослідних проєктів полікультурної спрямованості.

ТЕМА 12 ТРЕНІНГ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

ПЛАН

1. Педагогічний тренінг як форма освітньої діяльності, спрямована на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок з метою підвищення компетентності у певній сфері життєдіяльності студента.
2. Навчальний тренінг як педагогічною технологією навчання.
3. Різновиди навчальних тренінгів.

4. Тренінг «Міжетнічна толерантність як чинник професіоналізму вчителя початкової школи» (Т.Атрощенко).

Контрольні запитання та завдання:

- 1) Тренінгові методи та тренінгова техніка.
- 2) Класифікація навчальних тренінгів.
- 3) Чому тренінг вважають найефективнішим методом формування полікультурної компетентності? Обґрунтуйте цю позицію, опираючись на думки науковців.
- 4) Представити 3-4 дослідження вітчизняних чи зарубіжних науковців, що стосуються проблем теми.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІ І ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Питання для обговорення

1. Мультикультуралізм як стратегія стабільності полікультурного соціуму.
2. Концепції полікультурного виховання.
3. Зарубіжний досвід полікультурної освіти майбутнього фахівця
4. Принципи, функції, цілі та зміст полікультурної освіти та виховання.

Рекомендації. У процесі підготовки до практичного заняття вивчити теоретичні поняття теми, ознайомитись з рекомендованою літературою. У ході проведення заняття, здобувачі розкривають основні аспекти теоретичних питань, визначають основні поняття теми та обґрунтовують їх. Для цього доцільно провести роботу в парах з використанням техніки «Мікрофон», в ході якої кожен здобувач по черзі відповідає на питання, запропоновані викладачем. Питання № 3 – доповіді з подальшим обговоренням та дискусією. Відповідь на питання № 4 рекомендуємо представити у вигляді таблиць.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Питання для обговорення

1. Заклад освіти - основне середовище для формування практичних навичок взаємодії та спілкування з представниками інших етносів.
2. Моделювання освітнього середовища, зорієнтованого на формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця.

Рекомендації. У процесі підготовки до практичного заняття здобувачі вивчають відповідні теоретичні питання, визначають ключові слова до теми. У ході заняття здобувачі

презентують моделі освітнього середовища, зорієнтованого на формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця. У підсумку доцільно провести аналіз представлених робіт та зробити спільні зі здобувачами висновки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Питання для обговорення

1. Національна політика України щодо освіти національних меншин.
2. Національний склад України і Закарпатської області.
3. Особливості полікультурного середовища Закарпаття.
4. Освіта національних меншин Закарпаття в полікультурному контексті.

Рекомендації. У процесі підготовки до практичного заняття здобувачі вивчають відповідні державні документи, ознайомлюються з даними Всеукраїнського перепису населення.

У ході проведення заняття викладач проводить дискусію «Освіта національних меншин Закарпаття».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Питання для обговорення

1. Поняття «методологічні підходи» у психолого-педагогічній літературі.
2. Характеристика методологічних підходів формування полікультурності майбутнього фахівця.

Рекомендації. Вивчити відповідні теоретичні питання, визначити ключові слова до теми. Провести термінологічний диктант, оцінювання якого здійснюватиметься самими здобувачами у парі. Визначення науковцями поняття «методологічні підходи» представити у вигляді таблиці. Опрацювати 2-3 наукові статті, що розкривають методологічні підходи формування полікультурності майбутнього фахівця.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Рекомендації. Підготувати діагностичний лист. Виконати завдання кожного блоку згідно з інструкцією. За допомогою ключів до діагностичних методик визначити власний рівень сформованості полікультурної компетентності. Оформити отримані результати у вигляді опису професійних здатностей майбутнього фахівця, покликаного працювати в полікультурному освітньому просторі.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Питання для обговорення

1. Моделювання професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності в умовах полікультурного регіону.
2. Особливості практики у закладах освіти в умовах полікультурного регіону.

Рекомендації. У ході проведення заняття, здобувачі розкривають основні аспекти теоретичних питань, визначають основні поняття теми та обґрунтовують їх. Доцільно провести спільний аналіз та обговорення схем моделей професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності в умовах полікультурного регіону. Здобувачі представляють письмові рекомендації щодо організації і проведення практики у закладах освіти в умовах полікультурного регіону.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Питання для обговорення

1. Технологія підготовки до міжкультурної, міжконфесійної і міжетнічної взаємодії.
2. Технології оптимізації міжкультурної, міжконфесійної і міжетнічної взаємодії.
3. Технології соціокультурної адаптації дітей і підлітків з сімей мігрантів в полікультурному освітньому просторі.

4. Технології проектної діяльності педагога і учнів в багатонаціональному освітньому просторі.

Рекомендації. Опрацювати лекційний матеріал. Вивчити ключові поняття теми, перевірити їх знання рекомендуємо з допомогою термінологічного диктанту. Проведення заняття з використанням «Мозкового штурму».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Питання для обговорення

1. Педагогічний тренінг як форма освітньої діяльності, спрямована на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок з метою підвищення компетентності у певній сфері життєдіяльності студента.
2. Навчальний тренінг як педагогічною технологією навчання.
3. Різновиди навчальних тренінгів.
4. Тренінг «Міжетнічна толерантність як чинник професіоналізму вчителя початкової школи» (Т.Атрощенко).

Рекомендації. У ході проведення заняття, здобувачі розкривають основні аспекти теоретичних питань, визначають основні поняття теми та обґрунтовують їх. Проведення тренінгу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9.

Модульна контрольна робота (див. перелік питань для контролю)

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ

ТЕМА 1

1. Скласти термінологічний словник до тем курсу.
2. Скласти картотеку публікацій за 5 років з питань полікультурної освіти Закарпатського регіону.
3. Опрацювати наукові матеріали, які стосуються проблеми розвитку культури міжнаціонального спілкування майбутніх фахівців.
4. Представити аналіз сучасних підходів у дослідженні проблеми полікультурної освіти майбутнього фахівця.
5. Провести соціологічне дослідження «Прояви ксенофобії в молодіжному середовищі» серед студентів різних факультетів університету.

ТЕМА 2

1. Скласти картотеку публікацій за 5 років з питань теми лекції.
2. Представити повідомлення про зарубіжний досвід вирішення проблем полікультурного освітнього середовища закладу освіти.
3. Проаналізуйте структуру освітнього середовища ЗВО.
4. Розробити план організації та проведення круглого столу «Вплив полікультурного освітнього середовища на розвиток особистості майбутнього фахівця».
5. Розробити авторську модель полікультурного освітнього простору закладу освіти (заклад за вибором здобувача).

ТЕМА 3

1. Скласти картотеку публікацій за 5 років з питань теми лекції.
2. Розкрийте основні положення «педагогіки миру».
3. Проаналізуйте зміст трьох навчальних дисципліни для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня

вищої освіти щодо їхньої полікультурної спрямованості. Представити письмовий аналіз та рекомендації.

4. Дібрати діагностичний інструментарій та представити аналіз стану сформованості полікультурної компетентності майбутнього фахівця.
5. Скласти портфоліо полікультурно компетентного фахівця.

ТЕМА 4

1. Скласти картотеку публікацій за 5 років з питань теми лекції.
2. Визначте форми, методи, засоби освітньої діяльності із здобувачами, котрі, на нашу думку, сприяють розширенню й поглибленню полікультурної грамотності.
3. Розробити методичні рекомендації до вивчення однієї із дисциплін для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з впровадженням у її зміст полікультурної проблематики.
4. Моделювання педагогічної консультації у закладі освіти (за виробом здобувача).

ТЕМА 5

1. Скласти картотеку публікацій за 5 років з питань теми лекції.
2. Запропонуйте Ваші варіанти змісту педагогічної практики, враховуючи особливості полікультурного середовища закладів освіти Закарпаття.
3. Розробити сценарій (план-конспект) виховного заходу полікультурної спрямованості.
4. Презентація педагогічних проєктів на полікультурну тематику.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Тенденції розвитку українського полікультурного соціуму в умовах глобалізації.

2. Ціннісні орієнтири сучасного полікультурного суспільства.
3. Ідеї полікультурної освіти та виховання в міжнародних та державних документах.
4. Сутність та підходи до полікультурної освіти.
5. Етнічна позиція особистості та її роль у формуванні полікультурної компетентності.
6. Що таке полікультурна компетентність?
7. Яке місце займають ідеї толерантності в сучасному громадянському суспільстві?
8. Назвіть основні види толерантності й охарактеризуйте їх.
9. Розкрийте розуміння толерантності в основних світових релігіях.
10. Чи можливе існування людської цивілізації без міжетнічної толерантності?
11. Охарактеризуйте поняття «толерантність», «міжетнічна толерантність» та «інтолерантність».
12. Україна як багатонаціональна (поліетнічна) держава.
13. Соціально-педагогічний аналіз освітнього процесу в полікультурному Закарпатті.
14. Теорія та практика полілінгвальної та полікультурної освіти.
15. Полікультурне освітнє середовище як феномен полікультурної освіти.
16. Педагогічна діяльність у полікультурному середовищі.
17. Формування полікультурного простору в закладі освіти.
18. Особливості створення полікультурного освітнього середовища у закладі освіти.
19. Роль полікультурного середовища закладів вищої освіти у формуванні особистості майбутніх фахівців.
20. Крос-культурний менеджмент в освітньому середовищі як технологія формування культури миру.
21. Технології психолого-педагогічної супроводу полікультурного освітнього середовища.

22. Виховання гуманності у сфері міжнаціональних стосунків.
23. Полікультурна компетентність як умова ефективної професійної діяльності вчителя в полікультурному середовищі.
24. Полікультурність як складова професіоналізму майбутнього фахівця.
25. Загальне поняття «методологічні підходи» у психолого-педагогічній літературі.
26. Сутність та зміст компетентнісного підходу у формуванні полікультурного майбутнього фахівця.
27. Характеристика діяльнісного підходу та механізми його впровадження.
28. Потенціал особистісно орієнтованого підходу під час полікультурної освіти майбутнього фахівця.
29. Можливості культурологічного й аксіологічного підходів для дослідження ціннісної структури полікультурної освіти.
30. Характеристика середовищного підходу та його цінність для формування полікультурного майбутнього фахівця.
31. Форми, методи та засоби формування полікультурного майбутнього фахівця у ЗВО.
32. Формування полікультурного майбутнього фахівця у процесі професійної підготовки.
33. Роль позааудиторної професійно спрямованої діяльності у формуванні полікультурного майбутнього фахівця.
34. Практичні (семінарські) заняття та їхнє значення в процесі полікультурної освіти майбутнього фахівця.
35. Особливості організації і проведення практики в умовах полікультурного регіону.
36. Реалізація ідей полікультурної освіти в науково – дослідницькій діяльності здобувачів вищої освіти.
37. Тренінг в процесі полікультурної освіти майбутнього фахівця.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Базові джерела:

1. Атрощенко Т. О. Особливості організації практики майбутніх учителів початкових класів в умовах поліетнічного регіону: методичні рекомендації для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта». Мукачево: МДУ, 2018. 65 с.
2. Атрощенко Т. О. Формування міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи: теорія і методика: [моногр.]. Мукачево: Мукачівський державний університет, 2019. 552 с.
3. Атрощенко Т. О. Формування міжетнічної толерантності майбутнього вчителя початкових класів: навч.-метод. посіб. для студ. спец. 013 «Початкова освіта» денної та заочної форми навчання. Мукачево: МДУ, 2018. 102 с.
4. Атрощенко Т., Козубовська І. Зарубіжний досвід підготовки фахівців в системі полікультурної освіти. Методичні рекомендації. Ужгород УжНУ, 2016. 43 с.
5. Атрощенко Т., Козубовська І. Зарубіжний досвід полікультурної освіти. Методичні рекомендації. Ужгород УжНУ, 2016. 30 с.
6. Гуренко О.І. Соціально-педагогічна робота в полікультурному суспільстві : навч. посібн. для студ. ВНЗ / за ред. проф. К.О. Баханова. Донецьк : Ландон-XXI, 2014.480 с.
7. Освіта Закарпаття: монографія / В.В. Химинець, П.П. Стрічик, Б.М. Качур, М.І. Талапканич. Ужгород: Карпати, 2009. 464 с.
8. Фізеші О. Й. Навчально-методичний методичний комплекс дисципліни «Розвиток освіти регіону (на прикладі Закарпаття)». Мукачево: МДУ, 2015. 93 с.
9. Backer G. C. Planning and Organizing for Multicultural Instruction. Addison–Wesley Publishing company. USA. 1994. 217 p.

10. Banks J. Multicultural education, transformative knowledge and action. N.Y. : Teachers College Press, 1996. P. 188.
11. Bennett M. Beyond tolerance: intercultural communication in a multicultural society. TESOL. Matters, 6 (2) and 6 (3). 1996.
12. UNESCO on the World Conference on Higher Education (1998). Higher Education in the Twenty-First Century: Vision and Action. Available [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.htm>

Допоміжні джерела:

1. Атрощенко Т. О. Обґрунтування та практичні механізми впровадження педагогічних умов формування міжетнічної толерантності майбутніх учителів початкової школи у процесі професійної підготовки. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. Одеса, 2019. Вип. 14. Том 1. С. 13–17.
2. Атрощенко Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів для роботи в поліетнічному регіоні. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка : зб. наук. праць. Сер.: Педагогічні науки. Вип. 39. Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2019. С. 86–92.
3. Будник О. Етновиховне середовище педагогічного навчального закладу: теоретико-методологічний аспект. Педагогіка і психологія професійної освіти. № 5. 2012. С. 176–184.
4. Декларація прав національностей України. (Прийняття від 01.11.1991 р.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>
5. Декларація принципів толерантності. Утверджена резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від

- 16 листопада 1995 р. Електронний ресурс. Режим доступу. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед наук України; головний ред. В.Г.Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 7. Євтух В. Б., А.А. Марушкевич, Н.М. Дем'яненко. Вступ до етнопедagogіки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [та ін.]; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: ВПЦ Київ. ун-т, 2004. 88 с.
 8. Орловська Н. М., Остатюк Н. А., Томчишина Т. П., Шенгілевич С. Г. Школа толерантності: шлях до формування толерантного суспільства: навч.-метод. посіб. Чернівці-Київ : Букрек, 2012. 504 с.
 9. Пірен М. І. Етнопсихологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ: Ун-т «Україна» 2011. 526 с.
 10. Полікультурна освіта в контексті загальнокультурного розвитку особистості педагога: монографія / Л. О. Хомич, Л. Ю. Султанова, Т. О. Шахрай. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 212 с.
 11. Савицька О. В., Співак Л. М. Етнопсихологія: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. К.: Каравела, 2011. 264 с.

Інтернет-ресурси

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_503

<http://osvita.ua/legislation/law/2231>

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf><http://esl-lab.com>

ДОДАТКИ

Додаток А

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань <u>01 Освіта / Педагогіка</u>	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Спеціальність <u>015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»</u>	Нормативна	
Змістових модулів – 2		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120		1-й	1-й
		Семестр	
		2-й	2-й
		Лекції	
		24 год.	4 год.
		Практичні	
		18 год.	8 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна та індивідуальна робота	
		48 год.	108 год.
		Вид контролю: екзамен	
		Підготовка до екзамену	
		30 год.	- год.
	<u>Третій (освітньо-науковий) рівень</u>		

Додаток Б
Тренінг «Міжетнічна толерантність як чинник професіоналізму вчителя початкової школи»
(автор Т. Атрощенко)

<i>№</i>	<i>Назва змістового модулю та його цілі</i>	<i>Перелік вправ</i>	<i>Тривалість</i>
Змістовий модуль 1 «Пізнай себе»			
1.	Виробити правила тренінгового заняття; встановити довірливі взаємини в групі; активізувати досвід магістрантів; створити позитивний настрій та зняти напруженість	«Вступне слово»;	5 хв.
		Вправа «Сподівання та очікування»;	10 хв.
		Практична вправа «Особистісне знайомство та дерево очікувань»	10 хв.
		Бесіда «Правила нашої групи»;	10 хв.
		Активізуюча гра «Палиця»;	15 хв.
		Пізнавальна гра «Самий-самий»;	20 хв.
		Рефлексія на основі вправи «Скала».	10 хв.
2.	Поглибити знання про міжетнічну толерантність; сформувати зацікавленість процесом самопізнання; закріплення і осмислення власних етнічних особливостей	Міні-лекція «Рукоштовання або поклон»	10 хв.
		Групова дискусія «Функції позитивного поліетнічного середовища початкової школи для становлення особистості молодшого школяра»	15 хв.
		Вправа «Неподібний на мене...»;	10 хв.
		Ділова гра «Групова картинка етнічної групи»	20 хв.
		Вправа «Рольова гра»;	10 хв.
		Повідомлення «Ціннісні орієнтації етнічних груп: спільне та відмінне»	10 хв.
		«Рефлексія»	5 хв.

Змістовий модуль 2 «Соціальна сензитивність до партнера по спілкуванню»			
3.	Вивчити причини виникнення негативних етнічних стереотипів; усвідомлення етнічної специфічності; демонстрація особливостей вербального і невербального спілкування представників різних етнічних груп	Вправа «Привітання»	5 хв.
		Бліц-опитування «Наші імена»	10 хв.
		Вправа «Утворюємо ланцюжок»	15 хв.
		Гра «Доброго дня, салют, шалом»	10 хв.
		Програвання ігрової ситуації «Зустріч»	15 хв.
		Дебати із заданими позиціями учасників «Аналіз приказок різних народів»	20 хв.
		Вправа «Нетрадиційне прощання»	5 хв.
		4.	Дослідження етнічного різноманіття нашої країни; вивчення традицій, звичаїв та фольклору; володіння своїм емоційним станом під час спілкування в поліетнічному освітньому середовищі; формування умінь налагоджувати позитивну психологічну атмосферу
Гра «Знайомство в аеропорту»	15 хв.		
Мілі-лекція «Розповідь від імені національного блюда»	10 хв.		
Вправа «Скажи Ні етнічним стереотипам»	15 хв.		
Вправа «Нитка дружби»	10 хв.		
Гра «Виправдання або заперечення»	15 хв.		
«Рефлексія».	5 хв.		
Змістовий модуль 3 «Людина серед інших»			
5.	Робота з подолання упереджень та способи їх попередження у процесі спілкування з представниками інших етнічних груп; формування комунікативних умінь та	Розминка «Рахунок з умовою»	5 хв.
		Робота з упередженнями «Асоціації»	20 хв.

	доброзичливості	Вправа «Вгадай, про кого йде мова»	10 хв.
		Вправа «Картинки-перевертні»	10 хв.
		Ділова гра «Ярлики»	20 хв.
		Вправа «Горіхи»	10 хв.
		Рефлексія	5 хв.

6.	Розвиток комунікативних умінь; формувати вміння проявляти доброзичливі манери під час спілкування в поліетнічному середовищі; вдосконалення навичок взаєморозуміння під час міжетнічної взаємодії в умовах активізації негативних етнічних стереотипів	Вправа «Привітання»	5 хв.
		Гра «Островок»	15 хв.
		Диспут «Я вважаю...»	15 хв.
		Вправа «Зобрази проблему»	15 хв.
		Міні-лекція «Культурні норми та цінності різних народів»	10 хв.
		Вправа «Спілкування з іноземцями»	15 хв.
		Гра-процання «Комплемент»	5 хв.

Змістовий модуль 4 «Я – з позиції іншого етносу»

7.	Поглибити знання про толерантну та інтолерантну особистість; формування впевненості у своїй поведінці; розвиток особистісної та професійної рефлексії	Вправа «Привітання»;	5 хв.
		Асоціативна гра «Горбинка асоціацій»;	15 хв.
		Ділова гра «Пізнай свою та іншу культуру»	15 хв.
		Повідомлення «Що таке міжетнічна толерантність»	5 хв.
		Програвання ігрових ситуацій «Випадки в	15 хв.

		поліетнічному середовищі початкової школи»	
		Вправа «Іноземець»	10 хв.
		Міні-лекція «Налагодження позитивної психологічної атмосфери у учнівському колективі молодших школярів»	10 хв.
		Вправа «Ритмічні оплески».	5 хв.
8.	Розвиток умінь представити себе в образі представника іншої національності; опанувати основними рисами толерантного педагога, що працюватиме в поліетнічному освітньому середовищі; навчитися знаходити продуктивний спосіб попередження та вирішення міжетнічних конфліктів	Вправа «Зустріч»	5 хв.
		Міні-лекція «Риси міжетнічно толерантної особистості»	10 хв.
		Гра «Емблема міжетнічно толерантності»	15 хв.
		Ділова гра «Людина з певними особливостями» - яка вона?»	25 хв.
		Вправа «Толерантна та інтолерантна поведінка»	15 хв.
		Рефлексія «Я хочу тобі подарувати...»	10 хв.

Змістовий модуль 5 «Розв'язання міжетнічних конфліктів»		
9.	Встановлення взаєморозуміння під час спілкування на невербальному рівні;	Привітання «Зоопарк»
		5 хв.

	формування емпатійних навичок та вміння слухати і чути.	Розігрування комунікативних ситуацій «Спілкування з представниками інших націй»	15 хв.
		Опрацювання методики на визначення уміння слухати	10 хв.
		Вправа «Так вільному спілкуванню»	15 хв.
		Групова дискусія «Стратегії розв'язання міжетнічних конфліктів в поліетнічному освітньому середовищі початкової школи»	15 хв.
		Гра «Вовки та козенята»	15 хв.
		«Рефлексія»	5 хв.
10.	Усвідомлення основних причин конфліктів в поліетнічному освітньому середовищі початкової школи; відпрацювання навичок вирішення міжетнічних конфліктів	Вправа привітання «Коло з підтримкою»	10 хв.
		Гра «Соціальна реклама міжетнічної толерантності у професійній діяльності учителя початкової школи»	20 хв.
		Дискусія «Відверто кажучи...»	20 хв.
		Вправа «Я тебе розумію»	10 хв.

		Мозковий штурм «Основні причини виникнення міжетнічних конфліктів в освітньому середовищі початкової школи»	10 хв.
		Рефлексія «Обговорення реалізації очікувань та сподівань»	10 хв.
		Вправа «Ми сьогодні».	10 хв.

Додаток В

Анкета для визначення здатності до активного діалогу з представником іншої національності (автор Т. Атрощенко)

Мета: визначення здатності спілкуватись з представником іншої країни.

1. Уявіть собі таку ситуацію: Ви йдете вулицею і до Вас звертається іноземець мовою, яку ви вивчаєте, і питає як знайти ... вулицю.

- З радістю допоможу йому, проведу його до потрібної вулиці і під час цього запитаю про країну, в якій він проживає.
- Відповім на його питання і піду своєю дорогою.
- Скажу, що не знаю.
- Принципово проігнорую його запитання

2. Ви супроводжуєте іноземця і він просить Вас побути його перекладачем, поки він знаходиться в Україні. Ваші дії:

- Одразу ж погоджусь, оскільки мені це дуже цікаво.
- Буду співпрацювати лише за умови оплати своїх послуг
- Погоджусь, але обов'язково запитаю про погодинну оплату.

– Відмовлюсь.

3. Спілкуючись з іноземцем, чи будете Ви розповідати про культурні особливості своєї країни?

– Так, обов'язково.

– Якщо він спитає – то, так.

– Я буду спілкуватися, однак не буду йому розказувати нічого про свою країну.

– Я не маю навіть наміру спілкуватися з іноземцями.

4. Чи запитаете Ви у іноземця номер його телефону, щоб ще зустрітись та поспілкуватись на тему культурних особливостей ваших країн?

– Обов'язково запитаю та зателефоную йому

– Обов'язково запитаю, однак першим не буду дзвонити.

– Якщо він запитає мій номер, тоді я спитаю його номер телефону.

– Ні, я не маю такого бажання.

5. Чи запропонуєте Ви іноземцю свою допомогу у разі наступного його візиту?

– Обов'язково.

– Скоріше так, ніж ні

– Можливо.

– Ні.

Додаток Г

Методика діагностика типів етнічної ідентичності

(за Г. Солдатовою та С. Рижовою в інтерпретації
Т.Атпрощенко)

Дана методична розробка дозволяє діагностувати етнічну самосвідомість і її трансформації в умовах міжетнічної напруженості. Один з показників трансформації етнічної ідентичності – це зростання етнічної нетерпимості (інтолерантності). Толерантність / інтолерантність – головна проблема міжетнічних відносин в умовах зростання

напруженості між народами – стала ключовою психологічною змінною при конструюванні даного опитувальника.

Ступінь етнічної толерантності респондента оцінюється на основі наступних критеріїв: рівня «негативізму» по відношенню до власної та інших етнічних груп, порога емоційного реагування на іноетнічне оточення, вираженості агресивних і ворожих реакцій у ставленні до інших груп.

Типи ідентичності з різною якістю і ступенем вираженості етнічної толерантності виділені на основі широкого діапазону шкали етноцентризму, починаючи від «заперечення» ідентичності, коли фіксується негативізм і нетерпимість по відношенню до власної етнічної групи, і закінчуючи національним фанатизмом – апофеозом нетерпимості і вищим ступенем негативізму по відношенню до інших етнічних груп.

Опитувальник містить шість шкал, які відповідають наступним типам етнічної ідентичності.

1. Етнігілізм – одна з форм гіпоідентичності, що представляє собою відхід від власної етнічної групи і пошуки стійких соціально-психологічних ніш не по етнічному критерію.

2. Етнічна індиферентність – розмивання етнічної ідентичності, виражене в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності.

3. Норма (позитивна етнічна ідентичність) – поєднання позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів. У поліетнічному суспільстві позитивна етнічна ідентичність має характер норми і властива переважній більшості. Вона задає такий оптимальний баланс толерантності по відношенню до своєї зрілості й інших етнічних груп, який дозволяє розглядати її, з одного боку, як умову самостійності і стабільного існування етнічної групи, з іншого – як умову мирної міжкультурної взаємодії в поліетнічному світі.

Посилення деструктивності в міжетнічних відносинах обумовлено трансформаціями етнічної самосвідомості за

типом гіперідентичності, яка відповідає в опитувальнику трьом шкалам:

4. Етноегоїзм – даний тип ідентичності може виражатися в простій формі на вербальному рівні як результат сприйняття через призму конструкту «мій народ», але може припускати, наприклад, напруженість і роздратування в спілкуванні з представниками інших етнічних груп або визнання за своїм народом права вирішувати проблеми за «чужий» рахунок.

5. Етноізоляціонізм – переконаність у перевазі свого народу, визнання необхідності «очищення» національної культури, негативне ставлення до міжетнічних шлюбних союзів, ксенофобія.

6. Етнофанатизм – готовність йти на будь-які дії в ім'я етнічних інтересів, аж до етнічних «чисток», відмови іншим народам в праві користування ресурсами і соціальними привілеями, визнання пріоритету етнічних прав народу над правами людини, виправдання будь-яких жертв в боротьбі за благополуччя свого народу.

Етноегоїзм, етноізоляціонізм і етнофанатизм представляють собою ступені гіперболізації етнічної ідентичності, що означає появу дискримінаційних форм міжетнічних відносин. У міжетнічній взаємодії гіперідентичність проявляється в різних формах етнічної нетерпимості: від роздратування, яке виникає як реакція на присутність членів інших груп, до відстоювання політики обмеження їх прав і можливостей, агресивних і насильницьких дій проти іншої групи і навіть геноциду.

Бланк методики

Інструкція: Нижче наводяться висловлювання різних людей з питань національних відносин, національної культури. Подумайте, наскільки Ваша думка збігається з думкою цих людей. Визначте свою згоду або незгоду з даними висловлюваннями.

Я - людина, яка ...

1) Згоден. 2) Скоріше згоден. 3) Скоріше не згоден. 4) Не згоден.

1. Поважає спосіб життя свого народу, але з великим інтересом ставиться до інших народів;
2. Вважає, що міжнаціональні шлюби руйнують народ;
3. Часто відчуває перевагу людей іншої національності;
4. Вважає, що права нації завжди вище прав людини;
5. Вважає, що в повсякденному спілкуванні національність не має значення;
6. Визнає спосіб життя тільки свого народу;
7. Зазвичай не приховує своєї національності;
8. Вважає, що справжня дружба може бути тільки між людьми однієї національності;
9. Часто відчуває сором за людей своєї національності;
10. Вважає, що будь-які засоби хороші для захисту інтересів свого народу:
11. Не віддає переваги будь-якої національної культури, включаючи і свою власну;
12. Нерідко відчуває перевагу над іншими народами;
13. Любить свій народ, але поважає мову і культуру інших народів;
14. Вважає за необхідне зберігати чистоту нації;
15. Важко поєднується із людьми своєї національності;
16. Вважає, що взаємодія з людьми інших національностей часто буває джерелом неприємностей;
17. Байдуже ставиться до своєї національної приналежності;
18. Відчуває напругу, коли чує навколо себе чужу мову;
19. Готова мати справу з представником будь-якого народу, не дивлячись на національні відмінності;
20. Вважає, що його народ має право вирішувати свої проблеми за рахунок інших народів;
21. Часто відчуває неповноцінність через свою національну приналежність;
22. Вважає свій народ більш обдарованим і розвиненим порівняно з іншими народами;

23. Вважає, що люди інших національностей повинні бути обмежені в праві проживання на його національній території;

24. Дратується при близькому спілкуванні з людьми інших національностей;

25. Завжди знаходить можливість мирно домовитися в міжнаціональній суперечці;

26. Вважає за необхідне «очищення» культури свого народу від впливу інших культур;

27. Не поважає свій народ;

28. Вважає, що на його землі всі права користування природними і соціальними ресурсами повинні належати тільки його народу;

29. Ніколи серйозно не ставився до міжнаціональних проблем;

30. Вважає, що його народ не кращий і не гірший, ніж інші.

Обробка результатів

Відповіді опитаних переводяться в бали відповідно до шкали:

«Згоден» – 4 бали;

«Скоріше згоден» – 3 бали;

Продовж. додатку II

«Скоріше не згоден» – 2 бали;

«Не згоден» – 1 бал.

Потім підраховується кількість балів по кожному з типів етнічної ідентичності (в дужках вказані пункти, що працюють на даний тип):

1. Етніцизм (пункти: 3, 9, 15, 21, 27).

2. Етнічна індиферентність (5, 11, 17, 29, 30).

3. Норма (позитивна етнічна ідентичність) (1, 7, 13, 19, 25).

4. Етноegoїзм (6, 12, 16, 18, 24).

5. Етноізоляціонізм (2, 8, 20, 22, 26).

6. Етнофанатизм (4, 10, 14, 23, 28).

Залежно від суми балів, набраних випробуванням за тією чи іншою шкалою (можливий діапазон - від 0 до 20 балів), можна судити про вираженість відповідного типу етнічної ідентичності, а порівняння результатів за всіма шкалами між собою дозволяє виділити один або кілька домінуючих типів.

Додаток Д

Тест «Чи толерантна я людина»

(за С. Калаур)

Виберіть ту відповідь, яку ви вважаєте вірною:

1. Для того, щоб не було війни.
 - а) ти вважаєш, що неможливо щось зробити;
 - б) треба зрозуміти, з якої причини війни відбуваються.
2. У дитячому садку розповідають про героїв, які проявили мужність та терпимість.
 - а) тобі це не цікаво;
 - б) ти бажаєш більше дізнатись про них.
3. Як ти протистоїш грубості та силі?
 - а) відповідаю грубістю та силою;
 - б) приєднуєшся до інших дітей, щоб вирішити суперечку мирним шляхом.
4. Тебе зрадив товариш.
 - а) ти йому помстишся;
 - б) ти будеш намагатися налагодити з ним відносини.
5. Які твої дії, коли говорять про дітей, що постраждали від війни.
 - а) тобі все одно на ці новини;
 - б) співчуваєш і хотів би чимось допомогти.
6. Які твої дії, коли не згоден з кимсь?
 - а) ти не даси йому домовити;
 - б) ти його дослухаєш.
7. Які твої дії, коли на практичному занятті ти вже відповідав?
 - а) ти будеш відповідати ще раз;

б) ти дасиш згоду відповідати іншим.

8. Як ти поступиш, коли тобі пропонують спілкуватися з іноземцями?

а) тобі не цікаво, ти не хочеш ділитися своїми мріями, і думками;

б) тобі цікаво з ними спілкуватися, пізнавати про їх життя, їх мрії, ділитися своїми мріями.

Обробка результатів

Якщо набрано вісім «б» – то рівень комунікабельності та доброзичливості високий. Такі показники забезпечують особі в майбутньому високий рівень комфорту у розв'язуванні конфліктних ситуацій.

Якщо набрано від 5 до 7 «б» – то це є свідченням достатнього рівня сформованої толерантності. Такі люди є допитливими та мають хорошу уяву.

Результати від 3 до 5 «б» засвідчують факт задовільного рівня розвитку толерантності та доводять, що особа намагається нав'язати свої ідеї.

У тому випадку, коли набрано менше ніж 3 «б», то це означає, що в особі не сформована толерантна поведінка.

Навчально-методичне видання

Атрощенко Т.О.

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Методичні рекомендації

Тираж 300 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>